

Prof. dr hab. Anna Maria Zawadzka
Instytut Psychologii
Uniwersytet Gdański
ul. Bażyńskiego 4
80-592 Gdańsk

Gdańsk 10.11.2024

Recenzja poprawionej pracy doktorskiej mgr Jakuba Niedźwiedzkiego pt. „Czynniki mediujące między duchowością wertykalną i horyzontalną a jakością życia” napisanej pod kierunkiem dr hab. Jarosława Piotrowskiego, prof. UKSW.

Niniejsza recenzja dotyczy pracy doktorskiej pana Jakuba Niedźwiedzkiego po poprawie zatem będę się w niej odnosić szczególnie do oceny pracy w miejscach wprowadzenia poprawek.

W obecnej wersji rozprawy można dostrzec zmiany korzystne dla spójności wyводу i jakości dyskursu pracy doktorskiej. Pracy nadano standardową strukturę, która ułatwia rozróżnienie dwóch głównych problemów badawczych. Mianowicie, pierwszego problemu, który obejmuje propozycję i etapy konstrukcji narzędzia do pomiaru dwóch typów duchowości – wertykalnej i horyzontalnej. Następnie, drugiego problemu, który dotyczy weryfikacji modelu czynników pośredniczących w związku dwóch wymiarów duchowości a jakością życia jednostki.

Część dotycząca przesłanek uzasadniających założenie, że duchowość przejawia się poprzez dwa wymiary duchowości (wertykalny i horyzontalny) zawiera interdyscyplinary przegląd teorii i badań i dostarcza uporządkowanej wiedzy na temat złożoności zjawiska jakim jest duchowość. Doktorat naniósł, w tej części pracy, poprawki mające na celu powiązanie różnych treści tak aby stanowiły płynną całość. Obecne uporządkowanie tekstu poprawia przejrzystość wyводу. Część dotycząca przesłanek teoretycznych, dla wyróżnienia dwóch wymiarów duchowości, jest obecnie przygotowana ze starannością i stanowi dobre kompendium wiedzy o duchowości dla potencjalnego czytelnika. Wprowadzone zmiany oceniam pozytywnie.

W obecnej wersji doktorant uporządkował treści pracy w taki sposób, że pierwsze rozdziały zawierają podstawy teoretyczne proponowanych modeli a kolejne metodologię i analizy empiryczne weryfikujące zakładane modele. Naniesione poprawki są korzystne dla przejrzystości wyводу.

W części opisującej problematykę jakości życia doktorant dookreśla, w jaki sposób definiuje jakość życia w swoim badaniu. Nadal podtrzymuje, że brakuje w opisie definicji jakości życia umiejscowienia tam zło stanu, który jest analizowany w badaniu własnym doktoranta (oprócz satysfakcji

z życia i rodzaju przeżywanych emocji mamy w pracy także - pomiar stresu czy stanu psychicznego, które nie są miarami subiektywnego dobrostanu a mierzą złostan). Podsumowując ocenę części teoretycznej pracy doktorskiej podtrzymuję swoją opinię pozytywną na temat wcześniej dobrze ocenianych poszczególnych części. Naniesione do pracy poprawki pozwalają w pełni docenić wkład pracy doktoranta w porządkowanie wiedzy o duchowości, związku jakości życia z duchowością oraz możliwych mediatorów związku duchowości z jakością życia.

Kolejną część pracy zawiera prezentację hipotez testowanych w pracy. Widoczna jest pozytywna zmiana w rozprawie - większa przejrzystość w sposobie prezentacji hipotez. Hipotezy zaprezentowane są na początku a nie na końcu rozdziałów i hipotezom towarzyszą uzasadnieniami, które są podparte cytowaniami z literatury.

Zdecydowanie poprawiła się jakość opisu sposobu przygotowywania własnego narzędzia do pomiaru dwóch wymiarów duchowości. Obecny opis pozwala czytelnikowi dokładnie ustalić, jakie podjęto kroki, aby przygotować narzędzie (jest to szczególnie ważne, bo jest zgodne z ideą nauki - open science).

Nadal poddaję dyskusji, czy dobrym rozwiązaniem jest nazwa narzędzia, która nie nawiązuje do idei, która to motywuje potrzebę stworzenia nowego narzędzia? Narzędzie nazywa się - *Indywidualna relacja z najwyższym dobrem*, a może byłoby bardziej wskazany, aby nazywał się konkretnie - Kwestionariusz wymiarów duchowości?

Warto także zauważyć, że doktorant wzbogacił, prezentację wyników, o analizę skupień. Pozwala to na bardziej trafne wyciąganie wniosków na temat związków wymiarów duchowości i jakości życia.

Opis narzędzia własnego „*Indywidualna relacja z najwyższym dobrem*” (tj., etapów konstrukcji oraz właściwości psychometrycznych narzędzia) jest przygotowany z należytą starannością.

W części empirycznej doktorant w sposób bardziej jednoznaczny i uporządkowany stosuje ważne dla pracy - terminologię i pojęcia (np. mediatory które bada nazywa - charakterystykami osobowymi a nie konstruktami psychologicznymi). Poprawione tabele wyników zawierają wszystkie potrzebne informacje (np., dla jakiego modelu, dla jakich zmiennych możemy odnieść dane wyniki).

Jednak, w poprawionej pracy, opis wyników ma nadal luźną strukturę (tj., wyniki są prezentowane bez związku z hipotezami). W przypadku wykazywania dobroci dopasowania warto także cytować publikacje, na które badacz powołuje się wykazując, że dopasowanie ma miejsce (tego w doktoracie nie ma).

W odniesieniu do części - interpretacji wyników, podzielę się kilkoma uwagami o charakterze dyskusyjnym. Ciekawym wynikiem pracy jest silniejszy związek duchowości horyzontalnej z jakością życia. Może w interpretacji wyniku wskazującego na słabszy związek wymiaru wertykalnego z jakością życia (vs. horyzontalnego) warto odwołać się do sposobu pomiaru wymiaru werykalnego. W narzędziu badającym nasilenie duchowości wertykalnej posłużono się pojęciem Istotny wyższej (rezygnując z pojęcia Bóg). Jak wynika z badań Norenzayan i zespołu szczególne znaczenie, skojarzenia dla ludzi (z wielu kultur) ma pojęcie „Bóg”. Wskazują na to wyniki badań tego zespołu, które dowodzą, że przymowanie pojęciem Boga zmienia postawy i działania ludzi (na prospołeczne). Być może zastąpienie pojęcia Bóg pojęciem abstrakcyjnym „Istotna wyższa” zmieniło znaczenie badanego wymiaru duchowości. W przyszłości należałoby to sprawdzić.

Z kolei, w omawianiu związku wymiarów duchowości z samooceną, warto nawiązać do wymiarów zależności wartości Ja Jennifer Crocker. Badaczka ta wskazuje, że obszar miłość Boga i przestrzeganie zasad jest obszarem dążeń autonomicznych, nie uzależnia naszej samooceny od innych (a jak nie uzależnia to podwyższa jakość życia). Opowiadając na pytanie o wymiar duchowości i jakość życia, należałoby wziąć pod uwagę, że dobrostan zależy od wartości do jakich dążymy (Ryan & Deci; Kasser; Grouzet; Burroughs & Rindfleisch), zatem może należałoby przyglądać się, jakim wartościom służy dany wymiar duchowości?

Słaby związek poszukiwania sensu życia z duchowością wertykalną można interpretować jeszcze inaczej, w stosunku do propozycji doktoranta. Mianowicie, poszukiwanie sensu życia dotyczy poszukiwania celów i wartości w życiu (Baumeister, 1991). Zatem może tak być, że osoby mające duchowość wertykalną określiły wartości i cele, dla których warto żyć i przyjęły określony porządek rzeczy w świecie stąd mają mniejszą potrzebę poszukiwania sensu.

Podając jedną z możliwych przyczyn, dlaczego wdzięczność nie stanowiła zakładanego mediatora związku duchowości z jakością życia można się zastanawiać nad tym, czy trzy badane zmienne – duchowość – wdzięczność – jakość życia, nie mają innego porządku relacji? Na przykład badania poprzedników wykazały, że to duchowość jest mediatorem w związku pomiędzy wdzięcznością a subiektywnym dobrostanem (cf., Perez i in., *Journal of Beliefs and Values*, 2021). Warto to uwzględnić w kolejnych badaniach.

Podsumowując, część kończąca rozprawę, napisana jest satysfakcjonująco. Warto dodać, że w większym stopniu niż poprzednia wersja, zawiera cytowania badań poprzedników w dyskusji.

Podsumowując ocenę rozprawy - podtrzymuję swoją opinię, że praca ma wiele mocnych stron, które dowodzą jej wartości naukowej i aplikacyjnej. Praca także stanowi cenny wkład w dziedzinę psychologii duchowości/ religii, psychologii pozytywnej i różnic indywidualnych.

Mocnymi stronami rozprawy są:

1. Nowum w stosunku do istniejących badań - propozycja modelu cech osobowych które mają znaczenie w związku pomiędzy przejawami duchowości – horyzontalnym vs. wertykalnym a dobrostanem subiektywnym (tj., zadowoleniem z życia, przeżywanymi emocjami), złostaniem (tj., poziomem stresu), zdrowiem psychicznym (tj., depresją i stanem psychicznym).
2. Propozycja nowego narzędzia do badania dwóch przejawów duchowości – wertykalnego i horyzontalnego. Narzędzie to zostało w pracy dwukrotnie walidowane.
3. Dostarczenie dogłębnego przeglądu interdyscyplinarnych badań, obejmujących różne przejawy i formy, tradycyjnie i współcześnie ujmowanej duchowości (w sumie 63 strony bibliografii)
4. Dostarczenie przeglądu badań na temat cech osobowych, które mogą potencjalnie pośredniczyć w związku pomiędzy przejawem duchowości – horyzontalnym/ wertykalnym i różnymi formami dobrostanu/złostanu.
5. Wartość ma wartość aplikacyjną - praca dostarcza danych empirycznych wskazujących na znaczenie duchowości dla jakości życia człowieka i może służyć jako materiał edukacyjny oraz interwencyjny w profilaktyce zdrowia.

Tym samym stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Jakuba Niedźwieckiego w pełni spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim i składam wniosek o dopuszczanie pracy doktorskiej mgr Jakuba Niedźwieckiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jane Jane Kwiatka